

HEDERSPRIS

NORSK SOSIOLOGFORENINGES HEDERSPRIS 2010 – GUDMUND HERNES

Gunn Elisabeth Birkelund
g.e.birkelund@sosgeo.uio.no

Norsk sosiologforenings hederspris skal gå til personer som på en fortjenestefull måte har preget norsk sosiologi eller til norske sosiologer som har markert seg internasjonalt. Tidligere har hedersprisen gått til Arvid Brodersen (1996), Sverre Holm (1996), Arne Næss (1997), Hans Skjervheim (1997), Harriet Holter (1998), Natalie Rogoff Ramsøy (1998), Yngvar Løchen (1999), Ørjar Øyen (1999), Ottar Brox (2000), Johan Galtung (2001), Dag Østerberg (2002), Tore Lindbekk (2003), Fredrik Engelstad (2004), Nils Christie (2005), Stein Bråten (2006), Ole-Jørgen Skog (2007), Kari Wærness (2008) og Arnlaug Leira (2009). I år ønsker vi å hedre Gudmund Hernes.

Liv og levnet

Gudmund Hernes er en sjelden fugl i vår hjemlige andedam, og det må sies at vi har hatt ham på listen som kandidat for hedersprisen i mange år.¹ Han ble født i Trondheim i 1941 og studerte historie ved Universitetet i Trondheim (1960–61), deretter sosialøkonomi ved Universitetet i Oslo (1963) før han ga seg i kast med sosiologien, først ved Universitetet i Oslo (1964–66). I 1966 dro han til Johns Hopkins University i Baltimore, hvor han skrev en PhD-avhandling i sosiologi med Arthur Stinchcombe og James Coleman som viktigste inspiratorer og veiledere. Avhandlingen (1971) handler om det norske Stortinget, og her ser vi kimen til Gudmunds interesse for makt og avmakt.²

Allerede før han var ferdig med avhandlingen ble Gudmund rekruttert av Ørjar Øyen og Stein Rokkan til Universitetet i Bergen, hvor han arbeidet som amanuensis i to år før han i 1971, bare 30 år gammel, ble utnevnt til professor i sosiologi. I årene 1971–1982 bidro Gudmund til å bygge opp det sosiologiske forskningsmiljøet ved Universitetet i Bergen.³ I 1982 var han medansvarlig for etableringen av Forskningsstiftelsen Fafo, året etter flyttet han til Oslo og arbei-

det ved Fafo som faglig leder frem til 1991. I denne perioden hadde han også tilknytning til Bergensmiljøet som professor II.

Gudmund har hatt flere forskningsopphold i USA, særlig ved Harvard University, hvor han var *Visiting Professor* i to perioder (høsten 1986 og høsten 1990), og senere ved Stanford University, hvor han stadig er på forskningsopphold. Han har vært tilknyttet Universitetet i Oslo i to perioder, først som professor II i sosiologi (1990–98), deretter som professor II i helseadministrasjon (1998–2003). De siste årene har han arbeidet som seniorforsker ved Fafo samt som professor II ved BI.

Men dette er ikke alt. Gudmund er, som de fleste av oss vet, ikke bare forsker. Han er aktivt medlem i Arbeiderpartiet og har hatt flere fremstående politiske verv. Det var vel Per Kleppe som startet dette, ved å knytte ham til seg som statssekretær ved Planleggingssekretariatet (1980–81). Dette var altså mens Gudmund fremdeles var tilknyttet Universitetet i Bergen. Deretter ble han trukket inn i to av Gro Harlem Brundtlands regjeringer, først som kirke-, utdannings- og forskningsminister (1990–95) og deretter som helseminister (1995–97). Fra 1997–99 var Gudmund prosjektleder ved IT Fornebu, og i perioden 1999–2005 arbeidet han i Paris ved UNESCO med ansvar for å bekjempe global utbredelse av HIV/AIDS. I samme periode var han direktør for UNESCOs *International Institute for Educational Planning*.

Gudmund er for tiden president for ISSC, International Social Science Council.⁴ Her går han i fotsporene etter Stein Rokkan, som var med på å etablere ISSC. I mai i fjor arrangerte ISSC *World Social Science Forum* i Bergen – det neste kommer i Fudan/Shanghai i 2012, og ISSC publiserer senere i år *The World Social Science Report*.

Faglig virke

Gudmund Hernes er en person med mange egenskaper. For det første har vi *entreprenøren*, med evne og vilje til å igangsette og orkestrere store prosjekter. Knud Knudsen har beskrevet miljøet i Bergen på slutten av 1960-tallet som en samling musikere med ulike instrumenter på jakt etter en konsertmester. Ørjar visste at Gudmund var PhD-student i USA, og dro over for å hente ham til Bergen:⁵ «Jeg dro ens ærend til Baltimore og Johns Hopkins for å godsnakke med ham og få ham overtalt til å komme til Bergen. Han fikk mot til å stå imot alle fristelsene til å bli i Amerika. Han kom. Og så ble det sveis på Bergenssosiologien.» (Øyen, epost datert 27. januar 2010).

Knud Knudsen beskriver Gudmund som nettopp den konsertmesteren de hadde ventet på i Bergen: «I en kreativ virvelvind som suste gjennom lokale opererte et ungt talent i mange roller: Ofte som kunstnerisk leder, nå og

da som dirigent og komponist, rett som det var som musiker eller konsertmester» (Knudsen, 1991: 100–01). Gudmund var medansvarlig for at den første norske levekårsundersøkelsen (1972–81) ble lagt til Bergensmiljøet, og var hovedansvarlig (sammen med Johan P. Olsen) for at den første norske maktutredningen (1972–1982) også ble lagt til Bergen. Da han dro til Oslo, etterlot han et stort tomrom i sosiologimiljøet i Bergen: «... ingen kunne helt erstatte hans viljestyrke, arbeidskraft og intellektuelle tyngde» (Knudsen, 1991: 112). Bergenssosiologien var et produkt av mange instrumenter i samspill, men det er ingen tvil om Gudmunds sentrale posisjon (se også Mjøset, 1991, kap. 10).

Analytiker

Et annet trekk ved Gudmund er hans *analytiske kompetanse*. Dette ser vi både med hensyn til valg av problemstilling og analytisk tilnærming. Gudmund har en velutviklet evne til å finne frem til problemstillinger som er ikke-trivielle, det vil si at de er viktige å arbeide med, både faglig og samfunnsmessig. Hans analytiske evner ser vi også igjen i hans interesse for modell- og begrepsutvikling. Jeg kommer tilbake til dette.

Allsidighet

På CV'en sin nevner Gudmund studier av sosial endring, politisk sosiologi og matematisk sosiologi som sine viktigste sosiologiske interesseområder. Like fullt, han ser ut til å ha en utpreget uvilje mot spesialisering. Han har arbeidet med utdanning (for eksempel *Utdanning og ulikhet* og «Om ulikhetens reproduksjon»), makt (*Makt og avmakt*), klasseanalyse (*Klassestruktur og klassebevissthet* og *Klassesamfunnet på hell*), medier (*Det mediavridde samfunn*) og andre substansielle bidrag, for eksempel majoritetsbefolkningens holdninger til innvandrere («Norwegians' Attitudes towards New Immigrants»). Han har svingt seg fra makrososiologi (*Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*) til mikrososiologi («The Process of Entry into First Marriage»), fra matematisk sosiologi («A Markovian Approach to Measures of Association») til *verstehende* sosiologi (f.eks. hans arbeider med Webers tekster).

Han har vært involvert i faglige feider med historikere (med Jens Arup Seip i «Modellenes maskerade») og i basketak med økonomer («Mot en institusjonell økonomi»). Og selvsagt også med sosiologer (for eksempel «Tilbake til samfunnet» og strider med Østerberg). Han har arbeidet med institusjonsanalyse (for eksempel avhandlingen *Interest, Influence and Cooperation*) og har skrevet om skjæringsflater mellom sosiologi og politikk, sett på bakgrunn av egne lærdommer som statsråd («The Interface Between Social Research and Policy Making»). Sammenfattet er det likevel makt, sosial ulikhet og demokratisering

av alle samfunnssektorer som er hans viktigste substansielle forskningsfelt (Kalleberg, 2008).

Produktivitet

For det fjerde, vi snakker om en enorm *produktivitet*. Knud Knudsen skriver at da Gudmund kom til Bergensmiljøet, lærte de fort at «[h]ardt arbeid var viktigere enn å ha selv det største talent. Kravene til innsats var store, og ble understreket av de betydelige oppgaver konsertmesteren selv påla seg. Her fikk sosiologer føle protestantisk etikk i praksis [...] Fag og forskning skulle alltid ha førsteprioritet» (Knudsen, 1991: 103).

Dette har gitt resultater. Per dags dato er Gudmund ene- eller medforfatter på 11 bøker publisert på norske forlag (Universitetsforlaget, Gyldendal og Tiden), 6 NOU'er og 13 rapporter, hvorav én inngår i den svenske maktutredningen. Han har skrevet over 150 faglige artikler, og har publisert i de viktigste utenlandske og norske fagtidsskrifter i sosiologi (fra *American Journal of Sociology* til *Sosiologisk tidsskrift*).⁶

Dessuten – og her kommer mangfoldet inn – har han publisert i *andre disipliners* tidsskrifter, både innen historie, økonomi, statsvitenskap, teologi, medisin, pedagogikk og ernæringsfysiologi, samt i marxistiske tidsskrift og – *Tidsskrift for norsk sjøvesen!*⁷

Med en slik publikasjonsliste kunne man forvente en viss faglig elitisme. Mitt inntrykk er snarere omvendt. Gudmund har aldri laget skole, slik mange andre ledende akademikere ofte gjør, til det har han vært for glad i den kritiske tanke og debatt. Det er som kjent ingen utfordringer i kloninger. Dessuten blir et miljø av kloner relativt raskt stillestående og mudret. I tillegg aner vi en rastløs nysgjerrighet bak allsidigheten. Derfor er det mer interessant å gå videre, til nye beitemarker og nye medarbeidere.

Stilist

En av murphologiens lover er at hvis et budskap kan misforstås, blir det misforstått på en måte som gjør størst mulig skade (Hernes, 1981: 83). Derfor er det en fordel å skrive så man unngår å bli misforstått. Det er få sosiologer som skriver så godt som Gudmund gjør. Han har en tilnærming til sine forskningstema som er preget av språklig klarhet og faglig stringens. God sosiologi er god lesning, skriver Gudmund:

«Great sociology is great literature. The appeal of an analysis lies not just in its substantive content – the findings and the results. It is the sense of drama induced as well – the way the results are arrived at and the suspense and surprise that are built into the intellectual plot» (Hernes, 1989: 123).

Engasjerende foreleser

De fleste av oss som var studenter i Bergen på 1970-tallet, ante ikke hva sosiologi var. For min egen del var det sammenlignende politikk, med Stein Rokkan i spissen, som virket mest interessant. Men så kom Gudmund feiende inn i forelesningssalen, og vi fikk øynene opp for sosiologien. Siden har de fleste som har vært i berøring med Gudmund merket det samme. Hans stil er grensesprengende på en norsk skala. Han er kunnskapsrik, engasjert og provoserende. Viktigst av alt er at han formidler at forskning er gøy. Det måtte en trønder til for å forføre bergenserne inn i sosiologien. Livet ble aldri det samme, og takk for det.

Debattant

Vi må også trekke frem Gudmunds *debattglede*. Knappt noen andre norske sosiologer har deltatt i så mange faglige og politiske dueller som Gudmund. Han har en spiss penn og elsker debatter, enten det er intellektuelle diskusjoner, politiske uoverensstemmelser eller personlige vendetta. De som har fått smake hans faglige og retoriske snert er sjelden uberørt, på godt og vondt. Gudmund har aldri vært redd for å provosere. Hans stil er mer vanlig på kontinentet, kanskje særlig i Frankrike, men også i Storbritannia og USA er man glad i friske debatter.

Gudmund har *påle* kvalitet. En påle er noe vi kan definere oss i forhold til, ofte ved å markere avstand til pålen, for på den måten å synliggjøre oss selv. Påler er viktige for debattklimaet. Gudmunds tydelighet og evne og vilje til å gå i strid er et funn for løssalgsavisene, men også for sosiologien: For fagets utvikling er avhengig av at de lukkede rom luftes ut. Vi bør minne hverandre om dette med jevne mellomrom. Dersom vi ikke forstår hvor viktig det er med åpen debatt, må pålene betale en unødvendig pris i form av mange fiender.

Internasjonal stjerne

Internasjonalt er det få norske sosiologer som er så anerkjent som Gudmund. Det er mange norske sosiologer som drar til USA for å spise seg store og fete, og de fleste av oss kommer hjem igjen med viktig påfyll som preger oss resten av livet. Men med et par unntak, er det ingen av oss som har fått gode jobbtilbud i USA. Det har Gudmund. I 1974–75 var han tilknyttet *Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences* ved Stanford University, hvor også Robert Merton oppholdt seg som gjesteforsker. Merton ønsket da at Gudmund overtok Paul Lazarsfelds lærestol ved Columbia-universitetet i New York (Larsen, 1991: 5). Men dette var på den tiden Gudmund allerede var rekruttert til Bergen og i full gang med både levekårs- og maktutredningen, så han avsto. Gudmund har senere også hatt andre tilbud fra prestisjetunge amerikanske universiteter. Men

han har alltid kommet tilbake til Norge. Dette skyldes, tror jeg, et annet fremtredende trekk: solidaritet og ansvar.

Solidaritet og ansvar

Ser man nærmere på totaliteten av liv og virke, er det ikke vanskelig å finne en rød tråd: solidaritet med dem som sitter nederst ved bordet.

Dette ser vi i hans valg av forskningstema, hans politiske virke, og vi ser det også i andre valg. Faglig har Gudmund arbeidet med analyser av makt og avmakt, ulikhetens reproduksjon, av levekår i fattigere land, av betydningen av sosial kapital, og samarbeidsrelasjoner i det norske arbeidslivet. Hans analyser viser at det slett ikke behøver være noen konflikt mellom grunnforskning og det å være opptatt av å finne policyorienterte løsninger. For å ta et eksempel: Da han arbeidet med utdanning og ulikhet (Hernes og Knudsen, 1976), var han ikke fornøyd med å påvise reproduksjon i ulikhet, slik vi sosiologer ofte er. Forskning kan gi innsikt som kan brukes til å *endre på* samfunnsvilkårene, slik at reproduksjonsmekanismene blir brutt. Dette politiske engasjementet ser vi igjen når han som utdannings-, forsknings- og kirkeminister lanserer en omfattende reform for å bedre utdanningsmulighetene for alle grupper, særlig for dem som i det gamle systemet sluttet etter endt ungdomsskole.⁸ Og vi ser det når vi tenker gjennom noen av hans andre valg. Selv om prestisjetunge amerikanske universitet har sunget i bakgrunnen, er det viktigere å bidra til å bedre forholdene i Norge, både politisk og faglig (se også Brox, 1991).

Viktigste faglige bidrag

Det lar seg ikke gjøre på noen korte sider å gi en ordentlig oversikt over en slik produksjon. Skal jeg likevel prøve på en sammenfatning, vil jeg legge vekt på hans bidrag til analytisk sosiologi. Gudmund har levert viktige bidrag om grunnlagsproblemer i sosiologi: om bruk av modeller («Real Virtuality») og Rational Choice-teori («We are Smarter than We Think»), og til vår forståelse av strukturell endring («Structural Change in Social Processes»). Han har nytolket og diskutert klassikerne, særlig Weber («The Logic of the Protestant Ethic»), men også Marx («The Dilemmas of Social Democracies»). Og han kan være en krass kritiker av det han oppfatter som uklar tale, som for eksempel i hans kritikk av begrepet *postmodernisme* (Hernes, 1991).⁹

Analytiske modeller

Hans analyser tar et individuelt utgangspunkt, men har fokus på sosiale relasjoner og institusjoner. Dette har gått som en rød tråd gjennom hans publikasjoner, fra *Makt og avmakt* (Hernes, 1975) til nyere publikasjoner, for eksempel

Fafo-rapporten om *Den norske mikromodellen* (Hernes, 2006), hvor han kritiserer økonomer og andre (*corporate governance*) for deres individualistiske ståsted, og peker på at den norske arbeidslivsmodellen bygger på sosial tillit, som er normativt forankret. Dette har konsekvenser for hvordan vi bør analysere samfunnet, sier Gudmund (og her ser vi hans lesning av Marx):

«Folk jobber ikke på 'arbeidsmarkedet' – de jobber i bedrifter, i etater, i avdelinger – i alle samfunnets mindre enheter. Og de arbeider ikke hver for seg, men sammen. Fellesskapet og lagånden de utvikler seg imellom er i seg selv en produktionskraft – det man kaller sosial kapital» (Hernes, 2006: 43).

Skal vi forstå hvorfor de nordiske landene greier å holde seg i teten på de fleste internasjonale rangeringer, må vi anlegge et faglig perspektiv som ikke er atomistisk, men som vektlegger sosiale relasjoner mellom aktører innenfor institusjonelle rammer. Med andre ord – et sosiologisk perspektiv.

La oss se litt på hva han vektlegger i oppbyggingen av en god modell. Det er viktig å være tydelig på hvilke aktør- og strukturforutsetninger en analytisk modell bygger på.

Målrettet aktør. Relasjonelle analyser med aktører i sentrum gir muligheter for ulike aktørperspektiv. Som Coleman-elev er Gudmund påvirket av Rational Choice-teori, men i en modifisert versjon, med vekt på begrenset rasjonalitet. På norsk: målrettet aktør (Hernes, 1975).¹⁰ Mye av det som er skjedd i ettertid med presisering av den såkalte DBO-modellen (Desires, Beliefs and Opportunities), som er lansert som et alternativ til Rational Choice-modellen, bygger på det arbeid som ble gjort av Gudmund og andre som har holdt seg innenfor et modifisert Rational Choice-perspektiv.

Strukturforutsetninger. Modeller av strukturell endring bør kunne forklare både stabilitet og endring, og bør kombinere både mikro- og makronivåanalyse, skriver Gudmund i et viktig arbeid fra midten på 1970-tallet (Hernes, 1976). Ser vi på de ulike bidragene i boken om *Social Mechanisms* (Hedström og Swedberg 1998), er Gudmund en av de som er tydeligst på betydningen av å presisere hvilken form for sosial struktur aktørene befinner seg innenfor, fordi i hans modell er mulighetsstrukturen (*opportunities*) viktig for aktørens handlinger. I sine analyser av maktforhold tar Gudmund, inspirert av Coleman, utgangspunkt i sosial bytteteori. I sin enkleste form er dette en struktur bestående av to aktører, to hendelser, og deres interesser og kontroll av disse.

Begrepsutvikling

I kjølvannet av ryddige modeller åpnes innsikt i nye begreper. Basert på bytte-modellen lansert i *Makt og avmakt* har Gudmund avledet presise definisjoner av

avhengighet, autonomi, makt og kollektiv handlekraft. Deretter går han lenger enn Coleman gjorde, og drøfter ulike former for avmakt, dvs. hva som skjer når aktørene ikke har eller forhindres i å ha klare interesser, når det oppstår utilsiktede og uønskete sidevirkninger, og når aktørene er underlagt systemtvang, hvor de ikke kan påvirke sine rammebetingelser (se Hernes, 1975).

Senere har Gudmund videreutviklet dette perspektivet i ulike retninger, hvor analyse av forholdet mellom stat, marked og politiske interessegrupperinger er ett av de viktigste arbeidene (se *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*, 1978). Her demonstrerer Gudmund at en i utgangspunktet enkel bytteteoretisk modell kan anvendes på sosiale institusjoner og gi nye innsikter i skjæringsfeltet mellom dem.¹¹

Han har også bidratt til vår forståelse av ulike former for ulikhet. Artikkelen «Om ulikhetens reproduksjon» tar utgangspunkt i Colemans drøfting av *equality of opportunities* og *equality of outcome* (Hernes, 1974). Begrepet er viktig for alle som er opptatt av å forstå sosial ulikhet, og hvordan man kan bekjempe dette.

Marx og Weber – uttømmelige kilder til inspirasjon

Gudmunds dissekering av Webers argumentasjon i «The Logic of the Protestant Ethic» (Hernes, 1989) viste at også Weber la vekt på betydningen av å forstå sammenhengen mellom aktør og struktur. Særlig viktig var mikro–makro-relasjoner for å forstå fremveksten/genesen av et nytt sosialt system, kapitalismen. Når strukturen først var etablert, ville den legge andre føringer på aktørene (annen mulighetsstruktur), slik at for eksempel konkurransen mellom aktørene ble opprettholdt.¹²

I tillegg til Weber er Gudmund opptatt av Marx. Også *Kapitalen* kan dissekeres, slik at den indre logikken i Marx' argumentasjon blir tydeligere, noe Gudmund har gjort en rekke ganger, for eksempel i foredrag om hvorfor Marx tok feil i noe (utarmingene av arbeiderklassen), men hadde rett i mye annet.

Ingen grå alvorsmann

Gudmund har vært maktutreder og maktutøver. Han har skrevet om Vivaldi og om hvordan man bør forstå oppslutningen om Fremskrittspartiet. Han er medlem av Videnskapsakademiet (og Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab og Agder Vitenskapsakademi), og har utgitt en oppskriftsbok om hvordan lage ostesufflé i mikrobølgeovn. Han har alltid hatt et godt øye til damer, og er en habil swingdanser. Han har vært med å stifte Det norske Videnskapsakademi for Polarforskning og har skrevet fem bøker om *Hvorfor alt går galt*.¹³

Han er rastløs og kreativ, og så glad i debatter at vi må regne med at han

henter energi fra dem. Han har vært i klammeri med kvinneforskere, norske marxister, en rekke sosiologer, historikere, samt mange, mange andre. Og han elsker å hate økonomene, særlig dem som sitter i Finansdepartementet. Fra sine faste spalter i pressen fyrer han løs på det meste, senest nå i Morgenbladet i januar 2010 da han gikk løs på NRKs forsvar av historieforfalskning i serien om Charles og Harry (kong Haakon og dronning Maud).

Til slutt

La oss slutte med de to læremesterne. Med Coleman som veileder ble Gudmund opplært i nødvendigheten av kritisk tenkning og intellektuell lek. Dette ble ikke bare forbeholdt korridorene på Johns Hopkins University, de debatterte også i fagtidsskrift,¹⁴ noe Coleman satte stor pris på. I sitt hovedverk *Foundations of Social Theory* (1990) har Coleman håndskrevet følgende dedikasjon (datert 10. mai 1990):

«Gudmund: You, more than anyone else, are the stimulator and progenitor for ideas in this book. Consequently, although I am your academic father, you may be said to be this book's intellectual grandfather. Jim.»

Jeg sendte en epost til Art Stinchcombe og informerte ham om hedersprisen. Han svarte umiddelbart (epost datert 22. januar 2010):

«I'm very glad he's getting the prize. I learned a lot from him.»

Dette sier meg to ting: Amerikanske akademikere av verdensformat er ydmyke og innser at de kan lære mye også av sine studenter, og – det er på høy tid at Norsk sosiologforening hedrer Gudmund Hernes: Gratulerer med hedersprisen 2010!

Spidsbergseter, 30. januar 2010
Gunn Elisabeth Birkelund

Noter

- 1 Takk til Ørjar Øyen og Knud Knudsen for innspill.
- 2 Avhandlingens tittel er: Interest, Influence and Cooperation. A Study of the Norwegian Parliament 1966–1969.
- 3 Ved Sosiologisk institutt og ved Senter for forskerutdanning, som han etablerte og ledet fra 1978–1982.
- 4 ISSC omfatter ISA (International Sociological Association), IPSA (International Political Sciences Association), IEA (International Economical Association), IALS (International Association of Legal Science) etc.
- 5 I 1964, da han studerte ved Universitetet i Oslo, arbeidet Gudmund en kort periode som vitenskapelig assistent for Ørjar Øyen på prosjektet Metropolit. Prosjektet var en del av et nordisk initiativ, hvor man skulle undersøke skoleklasser i barneskolen og følge dem over tid. Dette ble gjort i København og i Stockholm, men på grunn av foreldrepyster avlyst i Oslo (se Alver og Øyen, 1997: 85–86).
- 6 Flere av de første artiklene er fremdeles mye sitert, for eksempel «The Process of Entry into First Marriage» (Hernes, 1972) og «A Markovian Approach to Measures of Association» (Hernes, 1970).
- 7 Her er noen eksempler: Social Science & Medicine, Scandinavian Political Studies, Journal of Peace Research, The Scandinavian Journal of Economics, Higher Educational Management, Scandinavian Journal of Nutrition, Historisk tidsskrift, Statsøkonomisk tidsskrift, Norsk statsvitenskapelig tidsskrift, Norsk teologisk tidsskrift, Sosialøkonomen, Scandinavian Review, Kirke og Kultur, Pedagogisk tidsskrift, Norsk Epidemiologi og Økonomisk debatt, samt andre tidsskrift som for eksempel Materialisten, Bedriftsøkonomen, Nytt Norsk Tidsskrift, Finsk tidsskrift, Kontrast, Tidsskrift for Norsk Sjøvesen, Forskerforum, Samtiden, Økonomisk Rapport, Schola, Norsk Bibliotekforenings medlemsblad, LO-Aktuelt, Horisont og Pax Leksikon.
- 8 I en bok om historiske trender i utviklingen av den videregående skole i Norge pekes det på at ingen andre politikere har hatt en så varig påvirkning på det norske skolesystemet i nyere tid (Bjørndal, 2005, sitert i Kalleberg, 2008).
- 9 «There are two basic problems with concepts such as *postmodernism*. It is hard to define *what it is*, what delimits it as a state from, for example, modernism. Hence, it is also hard to say *when it began*» (Hernes, 1991: 121).
- 10 Smelser kritiserte Rational Choice-teori for å være virkelighetsfjern, og Gudmund svarte med å understreke forskjellen mellom handlingsmodeller om samfunnet på den ene siden og det virkelige samfunnet på den andre. Ved å være tydelig med hensyn til hva som er modellverden og hva som ikke er det, kan vi pendle mellom analytiske modeller og faktisk empiri. På denne måten får vi empiriske korreksjoner som kan brukes til å videreutvikle aktør- og strukturperspektivet i modellene våre. Vitenskap er et sosialt system for feilkorreksjon, skriver Gudmund, og gjennom stadig nye runder med læring blir vi «smarter than we think» (Hernes, 1992). Han leverer også et forsvar for bruk av Rational Choice-perspektivet (i begrenset form) i syv punkter, så tittelen på artikkelen har dobbel betydning.
- 11 Francis Sejersted (1991: 134–35) har beskrevet Maktutredningen som en milepæl i norsk samfunnsforskning, og Gudmund som den drivende kraft bak utredningen. Gudmunds ambisjoner var å bygge opp samfunnsforskningen til å bli forskning om samfunnet som helhet, ikke bare enkeltdele, slik gullaldersosiologien på 1960-tallet hadde holdt på med (utkantbygder, sykehus, fengsler). Gudmund ønsket å analysere institusjonenes genese og deres forandringer gjennom å anlegge et helhetsperspektiv. Dette kunne også oppfattes som et program for historikerne, skriver Sejersted, men på den tiden var samfunnsforskningens posisjon så sterk at de ikke så noe behov for å inkludere historikere. Historikernes ideografiske perspektiv skiller seg også fra de nomotetiske ambisjonene til maktutredningen. Sosiologene ønsket å konstruere allmenne modeller for bedre forståelse av maktutøvelse; og dette betydde at sosiologien vendte seg mer mot økonomi enn mot historie.

- 12 Merton skrev et brev til Gudmund hvor han lovpriste dette arbeidet for dets originalitet og analytiske kvalitet. Arvid Fennefoss, som på den tiden arbeidet sammen med Gudmund på Fafo, tok kopi av brevet for å ta vare på det for ettertiden. På kort varsel har det dessverre ikke lyktes å finne verken brevet eller kopien, men begge deler dukker forhåpentligvis opp en dag.
- 13 Basert på Murphys lover (vitenskapen om hvorfor

alt går galt). Disse bøkene er delvis bygget på innsendte bidrag fra ivrige lesere, og det er ingen tvil om at Gudmund traff en del av den norske folkesjela med disse bøkene.

- 14 *Journal of Rationality and Society*, hvor Gudmund imøtegår Colemans analyse av Weber ved å påpeke at Weber faktisk har tatt høyde for noen av de innvendinger Coleman hadde mot ham (se Hernes, 1989a; Coleman, 1989; Hernes, 1989b).

Referanser

- Alver, B. G. og Øyen, Ø. (1997) *Forskningsetikk i forskerhverdag: Vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Brox, O. (1991) 'Samfunnsvitenskap og politikk', i Larsen, T. R. (red.) *Kompetanse og kontrovers. Festskrift til Gudmund Hernes* (s. 22-32). Oslo: Fafo.
- Coleman, J. S. (1989) 'Weber and the Protestant Ethic. A Comment on Hernes', *Journal of Rationality and Society* 1: 291-294.
- Coleman, J. S. (1990) *Foundations of Social Theory*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Hedström, P. og Swedberg, R. (red.) (1998) *Social Mechanisms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hernes, G. (1970) 'A Markovian Approach to Measures of Association', *American Journal of Sociology* 75: 992-1011.
- Hernes, G. (1971) *Interest, Influence and Cooperation. A Study of the Norwegian Parliament 1966-69*. PhD Thesis. Baltimore: Johns Hopkins University.
- Hernes, G. (1972) 'The Process of Entry into First Marriage', *American Sociological Review* 37: 173-182.
- Hernes, G. (1974) 'Om ulikhetens reproduksjon. Hvilken rolle spiller skolen?', i Mortensen, M. S. (red.) *I forskningens lys* (s. 147-170). Oslo: NAVF.
- Hernes, G. (1975) *Makt og avmakt*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Hernes, G. (1976) 'Structural Change in Social Processes', *American Journal of Sociology* 82: 513-547.
- Hernes, G. (1978) *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Hernes, G. (1981) *Hvorfor mer går galt*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Hernes, G. (1989a) 'The Logic of the Protestant Ethic', *Journal of Rationality and Society* 1: 122-161.
- Hernes, G. (1989b) 'Response to Coleman', *Journal of Rationality and Society* 1: 295-300.
- Hernes, G. (1991) 'Comments', i Bourdieu, P. og Coleman, J. S. (red.) *Social Theory for a Changing Society*. Boulder: Westview Press.
- Hernes, G. (1992) 'We are Smarter than we Think: A Rejoinder to Smelser', *Rationality and Society* 4: 421-436.
- Hernes, G. (1998) 'Real Virtuality', i Hedström, P. og Swedberg, R. (red.) *Social Mechanisms* (s. 74-101). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hernes, G. (2006) *Den norske mikromodellen. Virksomhetsstyring, partssamarbeid og sosial kapital*. Fafo-notat 2006: 25. Oslo: Fafo.
- Hernes, G. og Knudsen, K. (1976) *Utdanning og ulikhet*. NOU 1976: 26. Oslo: Kirke- og utdanningsdepartementet.
- Kalleberg, R. (2008) 'Norwegian Academia as Public Intellectuals after World War II', i Myhre, J. E. (red.) *Intellectuals in the Public Sphere in Britain and Scandinavia after World War II* (s. 123-154). Oslo: Unipub forlag.
- Knudsen, K. (1991) 'Hva var Bergenssosiologien?', i Larsen, T. R. (red.) *Kompetanse og kontrovers. Festskrift til Gudmund Hernes* (s. 99-120). Oslo: Fafo.
- Larsen, T. R. (1991) 'Kompetanse og kontrovers', i Larsen, T. R. (red.) *Kompetanse og kontrovers. Festskrift til Gudmund Hernes* (s. 5-8). Oslo: Fafo.

Mjøset, L. (1991) *Kontroverser i norsk sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
Sejersted, F. (1991) 'Litt av en historie. Om forholdet

mellom humanister og samfunnsvitere', i Larsen, T. R. (red.) *Kompetanse og kontrovers. Festskrift til Gudmund Hernes* (s. 132–145). Oslo: Fafo.